

УДК 330.356.2:336.71

АКИМОВА Л. М.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів і економіки природокористування
Національний університет водного господарства і природокористування,
КАЛЕТНИК О.В.,
студент
Національний університет водного господарства та природокористування,

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Анотація. Стаття присвячена розкриттю актуальних питань впливу іноземного капіталу на фінансову стійкість банківської системи. Наведені ряд переваг та недоліків присутності іноземних банків на території України. Запропоновано перелік заходів для забезпечення фінансової стійкості та безпеки банківського сектору України від необґрунтованого припливу іноземного капіталу.

Ключові слова: іноземний капітал, фінансова стійкість, банківський сектор, банки іноземних банківських груп.

Акимова Л.Н., кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и экономики природопользования Национальный университет водного хозяйства и природопользования,
Калетник О.В., студент Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ВЛИЯНИЕ ИНОСТРАННОГО КАПИТАЛА НА ФИНАНСОВУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

Аннотация. Статья посвящена раскрытию актуальных вопросов влияния иностранного капитала на финансовую устойчивость банковской системы. Приведены ряд преимуществ и недостатков присутствия иностранных банков на территории Украины. Предложен перечень мер по обеспечению финансовой устойчивости и безопасности банковского сектора Украины от необоснованного притока иностранного капитала.

Ключевые слова: иностранный капитал, финансовая устойчивость, банковский сектор, банки иностранных банковских групп.

Akimova L.M., National University of Water and Environment, Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Finance and Economics of Natural Resources
Kaletnik O.V., National University of Water and Environment, student

INFLUENCE OF FOREIGN CAPITAL ON FINANCIAL STABILITY OF BANKING SYSTEM

Abstract. The article is devoted to the disclosure of topical issues of the influence of foreign capital on the financial stability of the banking system. The following are some advantages and disadvantages of the presence of foreign banks in Ukraine. The list of measures for ensuring financial stability and security of the banking sector of Ukraine from unreasonable inflow of foreign capital is proposed.

Key words: foreign capital, financial stability, banking sector, banks of foreign banking groups.

Актуальність проблеми дослідження. На сьогоднішній день вплив іноземного капіталу на фінансову стійкість, формування та розвиток банківської системи є досить неоднозначним. Позитивним є вплив діяльності банків з іноземним капіталом на збільшення ресурсної бази банків та формування реальної конкуренції. Проте, достатньо негативно такий капітал впливає на фінансову стабільність та стійкість банківської системи, що загалом є надзвичайно важливою та актуальною проблемою дослідження, наукове вирішення якої необхідне для забезпечення стабільного розвитку та формування міцного банківського сектору України.

Аналіз досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідженні впливу іноземного капіталу на банківську систему України здійснили вітчизняні науковці та економісти, а саме: Т.Д. Гірченко, М.Й. Ковач, М.П. Лазур, О.О. Стороженко, О.П. Шейкота інші. Вони пропонують різні варіанти та заходи зі створення системи регулювання банків з іноземним капіталом, які збільшать позитивні моменти присутності іноземного капіталу в банківській системі нашої країни. Звичайно існує чимало наукових розробок, праць та досліджень щодо проблеми впливу іноземного капіталу на фінансову стійкість банківської системи, однак наукові та практичні пошуки у зазначеному векторі варто продовжувати.

Метою статті є дослідження впливу іноземного капіталу на фінансову стійкість банківського сектору України.

Виклад основного матеріалу. Банківський капітал є однією з надзвичайно важливих складових фінансового капіталу. Від нього залежить майбутній розвиток економіки країни, її інтеграція у світову спільноту. Тому розглянемо розуміння економічного змісту банківського капіталу. Науковець А. Г. Загородній пояснює банківський капітал через сукупність грошових капіталів (власних і залучених коштів), якими

оперують банки. Будучи вкладеними в банківську справу, вони приносять власнику банківський прибуток [3, с. 102].

Економіст В. Коваленко трактує дане поняття, як сукупність банківських ресурсів у матеріально-речовій формі, у формі нематеріальних та фінансових активів, що виражені у грошовій формі, сформовані за рахунок власних коштів, залучених і позичених коштів на грошовому ринку, які використовуються банком для здійснення банківської діяльності задля одержання прибутку[5, с. 18]. Крім того, Ф. С. Мишкін розуміє сутність банківського капіталу в тому, що це чисті активи банку, які дорівнюють різниці між сумою активів і пасивів. Ці кошти мобілізуються шляхом продажу нових акцій або з нерозподілених доходів[8, с. 258].

На нашу думку, банківський капітал – це капітал, сформований за рахунок власних коштів, тобто залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань, залучений з метою здійснення банківської діяльності задля одержання прибутку.

Отже, для визначення сучасного стану розвитку банківського капіталу в Україні, необхідно здійснити аналіз динаміки базових показників, що показують частку власного капіталу, активів та зобов'язань комерційних банків та рівень капіталізації. Якщо у банківській системі недостатньо власних коштів, то відбувається залучення їх ззовні. Тому проблемним аспектом є вкладення коштів у банківський сектор завдяки закордонним інвесторам. З однієї сторони, мова йде про достатність у вітчизняних підприємств і фізичних осіб відповідного розміру фінансових ресурсів для вкладення у банківський капітал, а з іншого – про можливі наслідки поглинання іноземним капіталом українських банків.

Останнім часом приплив іноземного капіталу достатньо вагомо скоригував стратегії та напрямки розвитку вітчизняних банків. Банки повинні трансформуватися: змінювати наявні організаційні структури на досконаліші, збільшувати і урізноманітнювати спектр послуг, у тому числі покращувати механізм надання кредитів і зрештою ставати більш привабливими та відкритими для клієнтів. Зазначимо, що іноземні банки здійснюють вплив на зміну конкурентного середовища і змінюють рівень конкурентоспроможності окремих банків та банківського сектору у цілому. Під впливом діяльності іноземних банків вітчизняні банки мають загрозу втрати своєї частки на ринку та погіршення конкурентоспроможності, тому вони вимушені швидко реагувати на умови середовища, що дасть змогу наблизитися до показників діяльності іноземних банків та в результаті позитивно вплине на їх конкурентні позиції [2, с. 49].

Для кращого розуміння, згідно із ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк з іноземним капіталом – це банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 %. Для створення банку з іноземним капіталом його засновники зобов'язані отримати попередній дозвіл Національного банку України (далі – НБУ)[4]. На сучасному етапі банківська система України відкрита для входження іноземного капіталу. Чинне законодавство дає змогу створювати в Україні банки із 100 %-м іноземним капіталом, але з обов'язковою вимогою, що це мають бути дочірні банки, які діють у правовому полі України. Створення філій іноземних банків, які не є самостійними юридичними особами, а лише структурними підрозділами головних банків, які знаходяться за кордоном і діяльність яких регулюється іноземним законодавством, може підірвати фінансову безпеку банківської системи

За даними НБУ, на початок 2016 р. кількість банків з іноземним капіталом в Україні зменшилася на 12 одиниць, зокрема банків зі 100-відсотковим іноземним капіталом – на чотири, що свідчить про значний вплив іноземних інвестицій із банківського сектору країни, який був зумовлений банківською кризою та нестабільністю політичної та економічної ситуації. Станом на 01.01.2017 із 99 працюючих (що мають ліцензію) в Україні банків – 41 фінансова установа – з іноземним капіталом (на 01.01.2015 – 51 банк з іноземним капіталом із 162 працюючих), у тому числі 18 – зі 100-відсотковим іноземним капіталом (на 01.01.2015 – 19) [9]. Отже, ми спостерігаємо тенденцію до зменшення кількості банків з іноземним капіталом, що позитивно впливає на економіку країни.

Так, зокрема, найбільшими іноземними інвесторами України станом на 2017 рік були такі країни: Кіпр (9925,4 млн дол.), Нідерланди (6326,1 млн дол.), Росія (4436,7 млн дол.), Велика Британія (2155,8 млн дол.), Німеччина (1741 млн дол.), Швейцарія (1505,5 млн дол.), Франція (1334,1 млн дол.), Австрія (1307,3 млн дол.), Люксембург (988,2 млн дол.), Польща (800,4 млн дол.), Угорщина (791,6 млн дол.) [9].

Слід зазначити, що станом на 01.07.2017 р. в банківському секторі України налічувалось 25 банків іноземних банківських груп, показники активів, статутного капіталу та чистого прибутку яких наведені нижче (табл. 1).

Таблиця 1

Показники діяльності банків в розрізі джерел походження капіталу станом на 01.07.2017 р. [9]

№	Банки	Активи, тис. грн.	Статутний капітал, тис. грн.	Чистий прибуток/ збиток, тис. грн.
1	Банки з державною часткою	686 308 141	264 057 611	-1 805 352
2	Банки іноземних банківських груп	390 806 941	149 882 363	-1 069 150
3	Банки з приватним капіталом	156 278 627	21 820 662	1 096 985
Банківський сектор		1 233 393 709	435 760 636	-1 777 518

Аналізуючи дані наведені у табл.1 розуміємо, що показники активів (390 806 941 тис. грн.) та статутного капіталу (149 882 363 тис. грн.) є достатньо високими, які у відсотковому вираженні означають, що банки іноземних банківських груп концентрують 31,69% активів та 34,4% статутного капіталу. Чого не можна сказати про показник чистого прибутку (збитку), який становить - 1 069 150 тис. грн.

Традиційним показником, який характеризує участь іноземного капіталу в банківській системі країни, є наявність у статутному капіталі банку частки, яка належить нерезиденту. Отже, за даними НБУ, частка іноземного капіталу в банківській системі України за останні роки постійно змінювалася і станом на 2017 становила 54,7%, що є найбільшим показником за останні 15 років. Окремо слід зазначити, що банківські установи з іноземним капіталом виявилися більш стійкими в кризовий період, про що свідчить випередження темпу падіння кількості банків, що мають ліцензію, порівняно з темпом падіння кількості діючих банків з іноземним капіталом [1, с.670].

У 2016 році Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду платіжних систем НБУ розширив критерії визначення групи «банки іноземних банківських груп». До зазначених банків відносяться установи, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам, у власності яких є контрольний пакет акцій, що найменше ще однієї банківської установи. Таким чином, до банків іноземних банківських груп додатково віднесено шість банків: Альфа Банк, Універсал Банк, ПроКредит банк, Неос банк, Ідея Банк, Банк Форвард. Раніше в групу входили 19 банків. Однак, на сьогодні в Україні кількість банків з іноземним капіталом збільшилась і становить 25. Показники активів, статутного капіталу та чистого прибутку (збитку) відображено у табл.2.

Таблиця 2

Показники діяльності банків іноземних банківських груп станом на 01.07.2017 р. [9]

№	Назва банку	Активи, тис. грн.	Статутний капітал, тис. грн.	Чистий прибуток/ збиток, тис. грн.
1	ПАТ «Промінвестбанк»	21 624 656	40 616 898	-4 720 336
2	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	35 164 594	16 673 140	-375 934
3	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	60 912 278	6 154 516	2 737 849
4	ПАТ «ВТБ БАНК»	14 019 135	34 215 784	-1 160 030
5	ПАТ «КРЕДОБАНК»	12 398 365	2 248 969	205 119
6	ПАТ «ВіЕс Банк»	3 621 213	420 000	80 454
7	ПАТ «МАРФІН БАНК»	3 313 146	462 101	35 858
8	ПАТ «БТА Банк»	2 113 813	1 500 000	-8 003
9	АТ «УкрСиббанк»	42 320 985	5 069 262	566 683
10	ПАТ «Ідея Банк»	3 292 643	298 742	16 219
11	ПАТКБ «ПРАВЕКС-БАНК»	3 862 765	1 038 007	-31 488
12	ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	29 080 320	1 222 929	570 626
13	АТ «ПРЕУС БАНК МКБ»	2 835 990	2 531 347	8 689
14	ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	37 601 759	12 179 756	12 116
15	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	9 709 314	731 298	10 381
16	АТ «ОТП БАНК»	25 473 036	6 186 023	344 898
17	ПАТ «СІТІБАНК»	20 992 460	200 000	598 313
18	АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	12 673 380	836 708	178 373
19	ПАТ «СБЕРБАНК»	40 200 973	12 465 461	74 384
20	АТ «БМ БАНК»	1 205 920	3 281 397	-109 250
21	ПАТ «БАНК ФОРВАРД»	1 838 732	540 752	-185 337
22	ПАТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК»	1 569 840	252 500	26 172
23	ПАТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК»	1 039 732	204 933	17 886
24	ПАТ «Дойче Банк ДБУ»	1 959 165	301 839	20 232
25	ПАТ«СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК»	1 982 729	250 000	16 977

Згідно проведеного аналізу можна стверджувати, що найкращі показники активів мають банки: АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «УкрСиббанк», ПАТ «АЛЬФА-БАНК», ПАТ «СБЕРБАНК», найгірші – ПАТ «БАНК ФОРВАРД», ПАТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК», ПАТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК». Найбільшим обсягом статутного капіталу володіють наступні банки: ПАТ «Промінвестбанк», ПАТ «ВТБ БАНК», ПАТ «АЛЬФА-БАНК», найменший зазначений показник спостерігається в таких банках: ПАТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК», ПАТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК», ПАТ «Дойче Банк ДБУ». Показник чистого прибутку найбільший у АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «УкрСиббанк», ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»,

ПАТ «СІТІБАНК». Найбільший збиток присутній в банках: ПАТ «Промінвестбанк», ПАТ «ВТБ БАНК», ПАТ «УКРСОЦБАНК». Підсумувавши отримані показники, варто зазначити, що станом на 2017 рік банки іноземних банківських груп ведуть фінансову діяльність недостатньо ефективно.

Протягом декількох останніх років банківський сектор України зіткнувся з переліком проблем, серед яких є неспроможність вітчизняними банківськими установами створювати конкуренцію іноземним, частка яких на українському ринку постійно збільшується. Такий стан також погіршують процеси глобалізації, які безпосередньо впливають на банківський сектор. Фінансова криза на міжнародному ринку та економічна нестабільність в Україні визначили для банківських установ нове операційне середовище. Довготермінові інвестиції користуються серед населення меншим попитом, що негативно впливає на економічну діяльність підприємств. Наслідком цього може бути зростання простроченої заборгованості у кредитному портфелі банків. Можливості позик на зовнішніх ринках у банків на сьогодні недостатні. Зростає процентна вартість позик, НБУ стримує ліквідність гривні, що призводить до підвищення процентних ставок на міжбанківському ринку.

Варто зазначити позитивні та негативні сторони відповідного процесу. До переваг присутності іноземних банків на території України потрібно віднести: пришвидшене застосування передових методів банківської діяльності, визначення оптимальної структури і якості кредитного портфеля, збільшення обсягу кредитних ресурсів та посилення стабільності їх джерел, здешевлення банківських послуг, впровадження фінансових механізмів фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації банків, запровадження комплексного підходу обслуговування різних клієнтів, ведення ефективного фінансового моніторингу банків.

До недоліків відносимо: ініціювання банкрутства вітчизняних банків, які неспроможні конкурувати з іноземними банками, диференціація у наданні кредитів відповідно до зміни економічної ситуації в державі, проблеми банківського нагляду за іноземними банками, відтік національних банківських ресурсів за кордон, обмеження доступу національних позичальників до внутрішніх заощаджень, прихід іноземних банків, які мають низький міжнародний рейтинг [6, с. 243].

Виходячи з вищевикладеного, основними проблемними аспектами банківського сектору України, пов'язаними з високим рівнем присутності в ній банків іноземних банківських груп є наступні:

- збільшення частки банків іноземних банківських груп на тлі зниження кількості банків з капіталом вітчизняного походження в українському банківському секторі;
- постійна збитковість певних банків з іноземним капіталом протягом останніх років, що в негативному плані здійснює вплив на збитковість банківської системи України в цілому;
- знецінення вартості іноземних вкладень у банківський сектор;
- надзвичайно великий рівень доларизації кредитів і депозитів банків з іноземним капіталом.

Для забезпечення фінансової стійкості та безпеки банківського сектору України від необґрунтованого припливу іноземного капіталу потрібно забезпечити вирішення наступних питань:

- на законодавчому рівні здійснити захист українських банків, які кредитують основні напрямки економіки;
- вдосконалити механізм нагляду та регулювання діяльності банків з іноземним капіталом;
- побудувати стратегію встановлення певних обмежень щодо діяльності банків іноземних банківських груп на найближчі п'ять років для уникнення відтоку капіталу за кордон у разі появи загроз та кризових ситуацій;
- обмежити розмір іноземного капіталу, зокрема приписний капітал філій іноземних банків, у банківській системі України до 25 % від його загальної суми;
- досягти європейського рівня монетизації економіки та зменшення частки позабанківського обігу грошей, розробити ефективні схеми концентрації банківського капіталу;
- запровадити системи управління грошовими потоками в державі, концентрацію їх у провідних банках на пріоритетних напрямках розвитку держави;
- розробити механізм захисту інтересів вкладників у банках з іноземним капіталом;
- підвищити конкурентоспроможність вітчизняної економіки та національної банківської системи, а саме: розробити державну політику розвитку і підтримки національних банків; розробити власні стратегії кожним банком щодо реформування та змін у менеджменті; створити умови для національних інвестицій до капіталу банків через сприяння легалізації некримінальних капіталів і виходу акцій банків на фондові ринки; приділити увагу уряду роботі з підвищення суверенного рейтингу України; удосконалити правову та організаційну бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату; забезпечити гарантію захисту прав і свобод інвестора.

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал слід зазначити, що вплив іноземного капіталу на фінансову стійкість банківської системи має як позитивні так і негативні наслідки. До позитивних відносимо: підтримка платіжного балансу і припливу іноземної валюти в Україну; прискорення впровадження сучасних банківських технологій; збільшення банківського кредитування; зростання обсягів податкових надходжень у бюджет; посилення ефективної конкуренції на ринку банківських послуг і розширення спектру якісних банківських продуктів; поширення міжнародного досвіду ведення банківської справи; удосконалення якості й асортименту послуг; поліпшення обслуговування клієнтів; поліпшення трансформаційної функції банківської системи в процесі розподілу кредитно-фінансових ресурсів. Негативні наслідки впливу включають: ускладнення банківського нагляду; підвищення ризику відпливу капіталу з вітчизняних банків до зарубіжних країн; зростання залежності економіки від ефективності роботи іноземних інвесторів; підвищення вразливості

банківського сектора до коливань на фінансових ринках; підвищення рівня конкуренції на банківському секторі тощо.

Отже, для розширення сфери впливу іноземного банківського капіталу необхідно уникати його надмірної концентрації та монополізації на одному із сегментів ринку банківських послуг; забезпечувати належний рівень прозорості джерел зовнішнього інвестування; стимулювати не тільки приплив іноземних коштів у вітчизняну банківську систему, а й запозичувати передовий досвід, передусім новітній менеджмент і технології ведення банківського бізнесу, нових послуг і продуктів, програмного забезпечення, що заохочувало б вітчизняні банки до підвищення рівня обслуговування власної клієнттури. Проблема підвищення частки банків іноземних банківських груп у вітчизняному банківському секторі повинна вирішуватись за рахунок збільшення абсолютної суми та частки статутного капіталу банків з капіталом українського походження. Для забезпечення зазначеного способу повинні здійснюватись наступні заходи[3]: впровадження нормативу максимального розміру статутного капіталу банків з іноземним капіталом, який має розраховуватись щомісячно по кожній країні інвестування окремо, на рівні 30 % статутного капіталу банківської системи з поступовим зниженням до 10 % по мірі продажу або виходу з ринку банків з капіталом російського походження; продаж до 20 % статутного фонду державних банків не зовнішнім, а внутрішнім інвесторам, що може забезпечити додаткові надходження до бюджету, проте залишить цю частку статутного капіталу банківської системи у власності резидентів.

Результатом впровадження зазначених напрямків може стати забезпечення паритетного рівня наявності в українському банківському секторі банків з капіталом вітчизняного походження та банків з іноземним капіталом в короткостроковій перспективі та зниження рівня наявності банків іноземних банківських груп до безпечного рівня 40 % у середньостроковій перспективі.

Список використаної літератури

1. Гірченко Т.Д. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банків іноземних банківських груп в Україні / Т.Д. Гірченко, О.О. Стороженко, О.П. Шейко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 16. – С. 670-675.
2. Гірченко Т.Д. Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків / Т.Д. Гірченко, О.О. Стороженко // Зб. наук. праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» Харківського інституту банківської справи УБС НБУ. – Харків. – 2014. – Вип. 1. – С. 44–52.
3. Гладких Д.М. Шляхи вирішення проблем, пов'язаних з високим рівнем присутності іноземного капіталу в банківській системі України [Електронний ресурс] / Д.М. Гладких // Аналітична записка. – К. : Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України, 2017. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/2483>.
4. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р., № 2121-III / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
5. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р., № 679-X / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
6. Коваленко В. Оцінка впливу монетарної та регуляторної політики центрального банку на розвиток банківського капіталу [Текст] / В. Коваленко, В. Прадун // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6(60). – С. 16 – 27.
7. Ковач М.Й. Вплив іноземного капіталу на фінансову стійкість банківської системи України / М.Й. Ковач, М.П. Лазур // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.3 – С. 242–247.
8. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків/ Ф. С. Мишкін – К. : Основи, 1999. – 963 с
9. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm.
10. Словник банківських термінів. Банківська справа: Термінологічний словник [Текст] / А. Г. Загородній, О. М. Сліпушко, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко – К. : Вид-во «Аконіт», 2000. – 605 с.